

ETIČKI ASPEKTI DOPINGA U SPORTU: TEORIJE I PERSPEKTIVE

Pavlica, Goran

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:155219>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(studij za stjecanje akademskog naziva:
magistar kineziologije)

Goran Pavlica

**ETIČKI ASPEKTI DOPINGA U SPORTU:
TEORIJE I PERSPEKTIVE**

diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Sunčica Bartoluci

Zagreb, srpanj, 2020

Ovim potpisima se potvrđuje da je ovo završena verzija diplomskog rada koja je obranjena pred Povjerenstvom, s unesenim korekcijama koje je Povjerenstvo zahtijevalo na obrani te da je ova tiskana verzija istovjetna elektroničkoj verziji predanoj u Knjižnici.

Mentor:

doc.dr.sc. Sunčica Bartoluci

Student:

Goran Pavlica

ETIČKI ASPEKTI DOPINGA U SPORTU: TEORIJE I PERSPEKTIVE

SAŽETAK

Etičko pitanje treba li dozvoliti uzimanje dopinga u profesionalnom sportu pretvorilo se u dugogodišnju debatu između dvije vodeće perspektive: *libertarijanske i esencijalističke*. Prva se zalaže za osobni izbor i slobodu korištenja sredstva za poboljšanje sposobnosti, dok druga smatra kako korištenje tih sredstva vodi prema sustavnom uništenju same esencije sporta.

William J. Morgan je 2009. predstavio treću etičku perspektivu u pogledu sustava razlikovanja korištenja supstanci u terapijske svrhe ili za poboljšanje izvedbe sportaša i nazvao je *Treatment-Enhancement Distinction (TED)*. Smatrao je kako je ta razlika presudna u odluci korištenja ili zabrane pojedinog sredstva.

Može li se Morganov *srednji put* primijeniti kao buduće rješenje postojeće etičke debate ili je ona osuđena na vječni *status quo* između sukobljenih strana, predmet je razmatranja ovog diplomskog rada.

Ključne riječi: doping, sport, etika, terapija, poboljšanje sposobnosti

ETHICAL ASPECTS OF DOPING IN SPORT: THEORIES AND PERSPECTIVES

ABSTRACT

The question of ethics whether to authorise the usage of drugs in professional sports had become an everlasting debate between two leading perspectives: *libertarians and essentialists*. The first one pleads personal freedom of choice to using the enhancement drugs, while the latter regards the usage as systematic demise of the very essence of sports.

William J. Morgan introduced the third ethical perspective in 2009. regarding the distinction between the usage of substances as a treatment or an enhancement and thus called it the *Treatment-Enhancement Distinction (TED)*. He considered the distinction crucial to resolution of the authorisation or banning the forbidden substances.

Subject of this thesis begs the question if Morgan`s TED can be applied as a future solution for the ongoing ethical debate or will it forever remain in a conflicted *status quo*.

Keywords: drugs, sports, ethics, treatment, enhancement

Sadržaj

1.UVOD.....	1
2. PROBLEM DOPINGA.....	2
2.1.POVIJEST I ETIOLOGIJA	2
3.ETIČKE TEORIJE I PERSPEKTIVE U POGLEDU DOPINGA.....	5
3.1.LIBERTARIJANCI	6
3.2.ESENCIJALISTI	15
3.3.TREATMENT-ENHANCEMENT DISTINCTION (TED).....	21
4.ZAKLJUČAK.....	25
6.LITERATURA	28

1.UVOD

Možemo se pitati kada je, i je li ikad, opravdano koristiti supstance ili tehnike u sportu, kaže Brown (1980). Navedeno pitanje, kao svojevrsnu moralnu vertikalnu koja za sobom povlači niz dodatnih pitanja, postavio je u svom članku pod nazivom „Ethics, Drugs and Sport“, objavljenom u poznatom znanstvenom časopisu *Journal of the Philosophy of Sport* 1980. godine. Škerbić (2016) tvrdi da je tim člankom započela rasprava o problemu dopinga u sportu unutar područja filozofije i etike sporta te navodi: „Od tada, doping (p)ostaje jedna od dominantnih tema unutar discipline.“

U ovom radu kritički ćemo analizirati problem sportskog dopinga u društvenoj sferi te pružiti uvid u aktualne etičke perspektive i prijedloge za rješavanje spomenutog problema.

Prije svega, potrebno je definirati pojam dopinga te vidjeti što se podrazumijeva pod pojmom poboljšanja sposobnosti sportaša, što se smatra dozvoljenim terapijskim tretmanom u smislu oporavka sportaša te u kojem trenutku taj tretman prelazi u poboljšanje sposobnosti sportaša.

Od prvih početaka rasprave o doping-u do danas, razvilo se nekoliko teorija i perspektiva u pogledu etičkih aspekata dopinga. Jedan od najcjeljenijih filozofa u spomenutoj debati, William J. Morgan (2009) u svom je članku „Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction“ podijelio dvije vodeće etičke perspektive na: *esencijalističku*, koja brani sportski ideal i intrinzičnu motivaciju svakog sportaša te smatra da je svaki oblik dopinga narušavanje sportaševog ideala i motivacije te *libertarijansku* koja brani slobodnu odluku sportaša da koriste sredstva koja će im pomoći da pomaknu granice vlastite izvedbe sve dok nitko drugi nije povrijeđen u tom procesu. Na kraju, predlaže i tzv. „srednji put“ između sukobljenih perspektiva kojeg je nazvao *Treatment-Enhancement Distinction (TED)*, u kojem je osnova rješenja problema postavka o razlici između medicinskog tretmana sportaša i poboljšanja njegovih sposobnosti.

Svaku od spomenutih perspektiva dublje ćemo proučiti i objasniti, spomenuti njezine predstavnike te iznijeti njihove stavove i doprinose u ovoj dugogodišnjoj etičkoj polemici.

Za reference ovoga rada korišteni su istaknuti radovi iz područja filozofije sporta koji datiraju od 1980. do 2018. godine.

Treba uzeti u obzir činjenicu da je pitanje legalizacije dopinga u sportu u suštini nerješivo. Čvrsti ideali i neosporivi sudovi sukobljenih strana nisu doprinijeli rasplitanju etičkog klupka, štoviše, možda su ga i dodatno zakomplicirali. S druge strane, objektivno i racionalno analiziranje spomenutih perspektiva i prihvaćanje različitosti mišljenja, može nam pružiti neki novi pogled na pitanja budućnosti legalizacije i korištenja dopinga. Odgovor koji tražimo mogao bi se nalaziti u prihvaćanju oba pojma: ideala i slobode te težnji ka odgovornom balansu u konzumiranju istih.

2. PROBLEM DOPINGA

U izrazito kompetitivnom sportskom okruženju, sportaši i njihov tim pod velikim su pritiskom ostvarivanja pobjede. Kao posljedica toga, mogu se dovesti u iskušenje korištenja sredstva i metoda za poboljšanje sposobnosti izvedbe. To se ne odnosi samo na profesionalne sportaše, već i na mlade sportaše te amatere. Doping je problem javnoga zdravstva te ugrožava vrijednosti, etiku i integritet sporta, kao i zdravlje samih sportaša. (UNESCO, 2020)

2.1. POVIJEST I ETIOLOGIJA

Iako pokušaji poboljšanja sportske izvedbe datiraju od davnina, riječ „doping“ prvi put je spomenuta u engleskom rječniku 1889. godine. Označavala je lijek sastavljen od opijuma koji se koristio za doping (drogiranje) konja. „Dope“ (eng. droga) alkoholno je piće koje se pripremalo od ostataka grožđa, a korišteno je od strane Zulu ratnika kao „stimulans“ za vrijeme borbi i religijskih obreda. Također se u afričkim i nizozemskim jezicima spominje riječ „doop“. Kasnije se značenje riječi „dope“ proširilo na ostale napitke sa stimulirajućim učincima. Brojni slučajevi dopinga pojavljuju se krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća, kada su krenula testiranja

sportaša. Sukladno tome, donesena su i prva pravila u vezi dopinga u sportu. Prvi otkriveni slučaj dopinga u sportu bio je na plivačkom natjecanju u Engleskom kanalu 1865. godine. Razne biciklističke utrke, boksačka natjecanja, konjske te pseće utrke doprinijele su povećanju slučajeva dopinga koristeći alkohol, kokain, kofein, heroin, nitroglicerina i strihnin. Pokušaji dopinga datiraju još od vremena antičkih Olimpijskih igara, gdje su se koristili razni lijekovi kako bi se poboljšala sportska izvedba natjecatelja. Najčešće je to bio spoj nekih nutrijenata dostupnih u to doba te drogi sličnih supstanci. Bitno je spomenuti da je taj antički oblik dopinga, slično kao i u današnje vrijeme, bio zabranjen na Olimpijskim igrama (Thieme i Hemmersbach, 2009).

Walter Modell (1967) referirajući se na problem dopinga, definira drogu kao svaku supstancu koja po svojoj kemijskoj prirodi mijenja strukturu i funkciju živog organizma. Djelovanje droga smatra se općim biološkim fenomenom, a njihova korisnost ili štetnost pripisuje se farmakološkom djelovanju. Farmakološki učinci postižu se uzimanjem hrane, vitamina, hormona, biljaka, zmijskih otrova, pesticida, minerala, sintetičkih kemikalija, dakle, skoro svih stranih materijala te onih koji se već nalaze u tijelu.

Smatra se da je borba protiv dopinga službeno započela osnivanjem Zdravstvene komisije Međunarodnog olimpijskog odbora 1961. godine, čemu je prethodila smrt danskog biciklista na Olimpijskim igrama 1960. Uz brojne informativne i edukacijske kampanje, najbitnije zasluge odnose se na uvođenje procedura i pravila za kontrolu dopinga, predstavljanje liste zabranjenih supstanci i metoda dopinga, osnivanje laboratorija za provođenje kontrole dopinga, uvođenje testiranja za vrijeme i izvan natjecanja, pravila te izuzetak za korištenje određenih supstanci u terapijske svrhe i predstavljanje testiranja uzorka krvi (Rabin i Pitsiladis, 2017).

U teorijskom smislu, definiranje pojmova *droga* i *doping* relativno je jasno, no u praksi, radi se o višeznačnom fenomenu. Naime, uz sve spomenute tvari i supstance koje se smatraju dopingom, pitanje je koji je kriterij koji ih čini dopingom, u kojoj količini te kako razlikovati „lijekove“ koji se koriste u rehabilitaciji od dopinških supstanci koje utječu na poboljšanje sposobnosti sportaša. Tu dolazimo do pojma PED (Performance Enhancing Drugs), odnosno tvari za poboljšanje performansi (sposobnosti) sportaša.

R.L. Simon (1985) je u svom radu pokušao objasniti pojam PED-a. Smatrao je da se pojam tvari za poboljšanje performansi sportaša razlikuje od sporta do sporta te je umjesto konkretne

definicije, ponudio kriterije koje bi tvari koje se smatraju dopingom trebale zadovoljiti prije nego ih se proglasi istim:

1. Ako korisnik nije smatrao da će tvar u unesenoj količini poboljšati njegove sposobnosti, ne bi uzeo tu tvar.
2. Smatra se da tvar u unesenoj količini predstavlja određeni zdravstveni rizik za sportaša.
3. Tvar u unesenoj količini ne predstavlja propisani lijek za rehabilitaciju od bolesti ili ozljede.

Prema tome, nema zabrinutosti zbog unošenja uobičajenih tvari poput kofeina u kavi ili čaju ili određene vrste terapije, jer takve supstance ne pripadaju ni u jedan od gore navedenih kriterija.

M. Lavin (1987) razlikuje tri vrste supstanci: a) *rekreativne (recreational drugs)*, b) *obnavljajuće (restorative drugs)* i c) *dodatne (additive drugs)*. *Rekreativne supstance* uživaju se bez liječničkog nadzora i većina ih je ilegalna, poput alkohola, kokaina, heroina te marihuane. *Obnavljajuće supstance*, poput aspirina i antihipertenzijskih lijekova, omogućuju ljudima koji imaju problema s prethodno navedenim stanjima, dostizanje normalnog funkcioniranja organizma. U *dodatne ili aditivne supstance* ubrajamo tvari poput anaboličkih steroida (doping), koje korisnicima omogućuju poboljšanje sposobnosti.

Brown (1984) govori o dva aspekta korištenja tvari i lijekova. U prvom aspektu radi se o uporabi supstanci u svrhu liječenja. Kada bolest ili ozljeda zahtjeva određenu medicinsku pomoć u obliku lijeka ili terapije koja će omogućiti daljnje bavljenje sportom, odlučujući kriterij bit će poboljšanje sportaševog zdravlja, a ne sportsko dostignuće. U slučaju da je tvar (lijek) značajno unaprijedila izvedbu sportaša iznad onoga što je uobičajeno očekivano, tada ona spada pod drugi aspekt. To podrazumijeva slučajeve u kojima zdravi ljudi uzimaju tvari kako bi ostvarili bolje rezultate na treninzima ili natjecanjima.

WADA (Svjetska antidopinška agencija) 2019. je godine u svom Kodeksu definirala doping kao postupak kršenja jednog ili više antidopinških pravila kao što je prisutnost zabranjenih supstanci ili metabolita u sportaševom uzorku. Dakle, definicija dopinga od strane WADA-e isključivo se promatra kroz kriterij kršenja postavljenih pravila sukladno listi zabranjenih supstanci donesenoj od strane spomenute organizacije. Kako bi određene tvari i metode završile na zabranjenoj listi, moraju zadovoljavati dva od tri kriterija:

1. Postoje li medicinski, znanstveni ili farmakološki dokazi da supstanca ili tvar, sama ili u kombinaciji s drugim tvarima može unaprijediti sportsku izvedbu.
2. Postoje li medicinski, znanstveni ili farmakološki dokazi da supstanca ili tvar predstavlja zdravstveni rizik za sportaša.
3. Odluka WADA-e da korištenje supstance ili metode dopinga ugrožava sportski duh, ranije definiran Kodeksom.

3. ETIČKE TEORIJE I PERSPEKTIVE U POGLEDU DOPINGA

Morgan (2009) u svom radu „Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs and the Treatment-Enhancing Distinction“ govori o neslaganju između filozofa sporta u pogledu korištenja PED-a (Performance Enhancing Drugs) navodeći dvije etičke perspektive: *libertarijance* i *esencijaliste*. *Libertarijanci* se bune protiv bilo kojeg oblika ograničavanja slobode sportaša te se zalažu za racionalnu odluku izbora svakog sportaša koju će supstancu unijeti u svoj organizam i za kojom će metodom posegnuti kako bi pomaknuo granice svoje sportske izvedbe, a da pritom ne ugrozi vlastito zdravlje. *Esencijalisti* opovrgavaju svaku upotrebu PED-a jer smatraju da su takve tvari u moralnom konfliktu sa sportskim idealom koji je fundamentalni temelj cjelokupnog sporta. Morgan predlaže vlastitu perspektivu u pokušaju pronalaska rješenja za spomenuto neslaganje koju naziva *Treatment-Enhancement Distinction*. Radi se o selekciji upotrebe, odnosno zabrane nekih supstanci na temelju nužnog i opravdanog medicinskog tretmana ili rehabilitacije te zabranjenog i nedopustivog poboljšanja izvedbe i sposobnosti sportaša.

U nastavku ćemo detaljnije ući u srž i objašnjenje svake od perspektiva, spominjući pritom njezine najvažnije predstavnike te ključne pretpostavke.

3.1.LIBERTARIJANCI

Škerbić (2016) smatra kako je začetnik ove perspektive i jedan od njenih najznačajnijih predstavnika, W. M. Brown. On je autor prvog objavljenog rada na temu dopinga u sportu 1980. godine. Uz Browna spominje i druge predstavnike libertarijanske perspektive kao što su: Morgan, Gleaves i Tamburrini.

W. M. Brown (1980) u svom članku *Ethics, Drugs, and Sport* ukazuje na sličnost između pravila regulacije i kvalifikacije za sportske igre te pravila za regulaciju dopinga. „Zanima me opravdanje, jer vjerujem da su takva pravila, koja vrijede za kvalifikaciju sudionika, usko povezana s pravilima o korištenju dopinga, krvnog dopinga i drugih metoda.“. Nadalje, svoje teze elaborira sagledavajući te regulacije kroz dva načela: *poštenje* (eng. fairness) te *zdravlje* (eng. health). *Poštenje*, smatra Brown, služi kao obrazloženje za segregaciju između muškaraca i žena u sportu, kao i za klasifikaciju unutar pojedinih sportova (npr. težinske kategorije u boksu ili hrvanju). *Varanje*, s druge strane, bi značilo narušavanje sastavnih pravila igre, a ne ukazivanje na nejednakosti između sudionika. Većina sportskih igara napravljena su kako bi testirala i predstavila izazov tim nejednakostima. Prema tome, korištenje dopinga bilo bi nepošteno u smislu varanja kada bi ga koristio jedan natjecatelj, a ostali ne. „Možda je korištenje dopinga nepošteno ako je nedostupno svim sportašima? Možda. Također je onda nepošteno biti rođen od strane zdravih roditelja, od majke koja nije pušila i unosila tvari opasne po fetus, biti odgojen u okolišu koji nije zagađen, biti kvalitetno nahranjen, biti ohrabrivan da rasteš jak i brz, biti slobodan trenirati u raznim visinskim uvjetima, u suhoj i sigurnoj dvorani s trenerima i opremom. Rješenje za problem poštenja treba tražiti u omogućivanju univerzalnog pristupa, a ne univerzalne zabrane.“ (Brown, 1980). Prema tome, korištenje dopinga ne bi bilo varanje ako sastavna pravila igre nisu to proglasila varanjem. Kada govorimo o konceptu *zdravlja*, potrebno je uzeti u obzir da profesionalni sport sam po sebi predstavlja opasnost po zdravlje jer su sportaši, pomičući granice kako bi pojačali i usavršili svoju izvedbu, svakodnevno izloženi riziku moguće ozljede. Brown (1980) tvrdi da pravo pitanje ne leži u samom korištenju supstanci, već u korištenju opasnih i nezdravih supstanci: „Ako ustrajemo da se opasnost izravno i čvrsto povezuje s upotrebom supstanci (eng. drugs), suočit ćemo se s nesavladivim praktičnim poteškoćama. U čemu je razlika? Sredstvo za suzbijanje boli može olakšati trud, ali isto tako prikriti vitalne informacije: sportaš često mora mjeriti i računati stupnjeve boli, kao što mjeri i računa kile, sekunde i poene.“ Sportaši

rigoroznim treninzima i radnom etikom neizbježno mijenjaju svoje zdravlje, a bolesti se gledaju kao funkcionalni nedostaci organizma. Ako bi neke supstance značajno poboljšale sposobnosti i funkciju organizma sportaša, moglo bi se zaključiti da je time i sveukupno zdravlje poboljšano, a ne narušeno. Treba li onda zabraniti upotrebu supstanci? Brown smatra da ne treba. Nepošteno je samo ako nije dostupno svima. Hoće li to promijeniti bit sporta? Već je. „Ali naši sportovi su evoluirali zajedno s našom tehnologijom i naši najbolji sportaši često su neprirodno, statistički obdareni sa sposobnostima i drugim karakteristikama daleko iznad normi. Zaista, čini se umjetno povlačiti granicu kod supstanci (eng. drugs) kada su današnje brojne trenažne metode, oprema, hrana, zdravstvena skrb te samo podrijetlo sporta posljedica naše tehnološke kulture.“ (Brown, 1984).

Škerbić (2016) spominje Claudia Tamburrinija kao najekstremnijeg predstavnika libertarijanske perspektive koji ističe ulogu važnosti dopinga u održavanju duha modernog natjecateljskog elitnog sporta te smatra da restrikcije i zabrane dopinga ne stvaraju jednake natjecateljske uvjete: „Njegov trostruki argument glasi ovako:

1. Bez zabrana, nijedan sportaš neće biti u situaciji natjecateljske inferiornosti jer će svi imati priliku uzimati doping (osim sportaša mlađih od 18).
2. Prohibicija dopinga stvara proizvoljna ograničenja na daljnji razvoj sporta. Sportašima je tako otežano usavršavanje njihovih vještina specifičnih za pojedine discipline.
3. Zabrana dopinga je odgovorna za trenutani manjak spoznaja o eventualnim škodljivim efektima dopinga (...) micanje prohibicija dozvolilo bi poduzimanje istraživanja s ciljem reduciranja škodljivosti koju je producirala nepostojanje supervizijske kontrole dopingiranja.“

Tamburrini smatra kako je u suštini sportske medicine težnja za pomicanjem granica ljudskih sposobnosti: „ Za razliku od opće medicinske prakse, koja je tek nedavno u svoje ciljeve uključila i poboljšanje nepatoloških stanja organizma, sportska medicina je otpočeta vođena ambicijom da pomogne ljudima određene vrste - preciznije, profesionalnim elitnim sportašima da nadmaše granice koje su dosad smatrane mogućim na sportskim događanjima“ (Tamburrini i Tännsjö, 2007). Nadalje, u svom radu „*Transcending Human Limitations*“, Tamburinni i Tännsjö (2007) dotiču se važnih pitanja ljudske autonomije, privatnosti i etičnosti uspoređujući pritom opću i sportsku medicinu. Smatraju da se radi o licemjerju i dvostrukim standardima. U općoj medicini,

prema pacijentima se odnosi kao autonomnim ličnostima, poštuje se njihova odluka te su slobodni samostalno odlučiti hoće li se podvrgnuti određenom načinu liječenja ili ne. Također su odgovorni za posljedice svoga odabira bez obzira kako se to odrazilo na njihovo zdravlje. “Što se tiče etike sportske medicine, čini se da je dominantniji paternalistički pristup. Sportašima nije dozvoljeno koristiti metode i tehnike treniranja koje se smatraju rizičnima od strane službenih osoba u sportu te sportske zajednice. Pristanak sportaša na određenu trenažnu tehniku čini se manje vrijednim od pristanka pacijenta na rizičan način liječenja. Štoviše, čak i neke sigurne zdravstvene mjere namijenjene poboljšanju izvedbe sportaša, često su zabranjene u kontekstu sporta, pozivajući se pritom na etiku sporta prije nego na samu opasnost po zdravlje.” (Tamburrini i Tännsjö, 2007). Isto tako u pogledu privatnosti, pacijenti opće medicine imaju pravo odabira koje će podatke o sebi ostaviti te kojim će se sve testovima podvrgnuti. Sportaši, s druge strane, nemaju takve privilegije. Oni, dakako dobrovoljno pristaju na testiranja, iako je općepoznato da odbijanje testiranja nosi određene sankcije za sportaša. Nemoguće je ne preispitivati moralnost “dobrovoljnog” pristanka u ovakvim uvjetima. Tamburrini završava govoreći o nejednakostima unutar zdravstvenog sustava te pojmu distributivne nepravde. Ugrubo, to znači da će si nova medicinska otkrića u pogledu poboljšanja čovjekovih sposobnosti prvi moći priuštiti imućni ljudi. No, s vremenom, ona će postati dostupna svima kako se pokazalo kroz povijest s nekim drugim medicinskim otkrićima kao npr. s antibiotikom. Prema tome, bilo kakvo novo medicinsko poboljšanje, koje se pokaže benigno za čovjeka, ne bi trebalo predstavljati prijetnju sportu i društvu, štoviše, trebalo bi ga prihvatiti.

Andy Miah je također jedan od filozofa sporta koji se zalaže za ograničeno pravo sportaša da koriste određenu tehnologiju za poboljšanje svojih sposobnosti. To pravo naziva *biocultural health entitlement* (hrv. biokulturno zdravstveno pravo). Za razliku od Tamburrinija, Miah smatra da se sportska medicina nikako ne uklapa u postojeće medicinske norme i praksu, jer se uvjeti i vrste ozljeda s kojima se tijelo sportaša susreće, uvelike razlikuju od razine stresova koje tijelo osobe koja se ne bavi sportom može podnijeti. Za profesionalnog sportaša neki oblici terapije mogu biti učinkovitiji kako bi mogao nastaviti natjecanje (Miah, 2010). Također, u jednom od svojih radova bavi se pitanjem neetičnosti genetskih poboljšanja čovjekovih sposobnosti. Tu spominje šest čestih primjedbi u korist anti-dopinga i na svaku od njih suprotstavlja vlastite argumente u kontekstu genetskog poboljšanja sposobnosti:

1. *Doping je varanje.*
2. *Doping je neprirodan.*
3. *Doping nije odraz čednosti sportaša i poštenog natjecanja.*
4. *Doping stvara nepoštenu prednost.*
5. *Doping je štetan po zdravlje.*
6. *Dozvola dopinga doprinosi prisili i elitizmu.*

Prva tvrdnja da je doping *varanje* odnosi se isključivo na djelovanje pojedinca. Ako je pojedinac genetski obdaren prije rođenja, to nije varanje, jer to nije posljedica djelovanja pojedinca. Ako bi se takav slučaj prihvatio kao varanje, to bi značilo da se varanje desilo na temelju posjedovanja genetske predispozicije te bi tada za to odgovarali njegovi roditelji ili skrbnici koji su na to imali utjecaja. Druga tvrdnja govori kako je doping *neprirodan* način stjecanja prednosti u izvedbi. Najbolji argument protiv te tvrdnje bilo bi pitanje što se uopće smatra prirodnim u sportu, ako je poznato da sportaši prolaze abnormalne načine treniranja i prehrane koji se mogu izjednačiti s nekim zabranjenim supstancama u pogledu utjecaja na sveopće zdravlje. U pogledu *čednosti* i poštenja sportaša, ne može se sa sigurnošću tvrditi da genetski poboljšani sportaš ne može biti čedan i iskusiti sve blagodatni natjecanja, isto kao što se to isto ne može reći za sportaše sa sličnim genotipom na kojeg se nije utjecalo. Opet govorimo o slučaju u kojem genetski poboljšani sportaš nije birao svoje predispozicije te one ne mogu biti posljedica njegovog stava prema nekim stvarima. Kada govorimo o stvaranju *nepoštene prednosti*, moramo uzeti u obzir da se kompetitivni sport temelji na nejednakostima i uvijek će postojati genetski predispozicionirani sportaši. Ipak, ako se uzme u obzir tvrdnja da je bit sportskog natjecanja postizanje maksimalne moguće izvedbe bez intervencija, potrebno je naglasiti i objasniti što se podrazumijeva pod pojmom intervencije. U pogledu *štetnosti* dopinga po zdravlje, moramo prvo uzeti u obzir kolika je štetnost dugoročnog bavljenja profesionalnim sportom po zdravlje sportaša. Iako postoje određene zabrinutosti u pogledu genetskog poboljšanja sportaša, zasad nijedna nije specifična za područje bavljenja sportom. Tvrdnja da bi dozvola dopinga stvorila *prisilu* među sportašima, polazi od ideje da ako bi upravljačka tijela dozvolila korištenje dopinga u sportu, to bi stvorilo situaciju u kojoj bi svi sportaši bili prisiljeni uzimati doping i prihvatiti rizik kako bi ostali kompetitivni. Slična situacija se dešava u slučaju kada je doping zabranjen. Sportaši umjesto da bezuvjetno uzimaju najefektivniju supstancu u poboljšanju izvedbe, prisiljeni su to raditi na način kako bi izbjegli detektiranje supstance pri mogućim testiranjima. Ako bi uzimanje određenih

supstanci doprinijelo stvaranju zdravijih i sposobnijih ljudi, ne bi li onda ne uzimanje tih supstanci značilo određenu nepovoljnost te prisilu na odabir hendikepa (Miah, 2001)?

Prema Miahu (2010) WADA razlikuje metode dopinga koje uzrokuju poboljšanje sposobnosti i one koje to ne uzrokuju. One metode koje uzrokuju poboljšanje su zabranjene. Postoje slučajevi u kojim je dopušteno uzimati sredstva koje uzrokuju poboljšanje sposobnosti, npr. kada sportaš ima tzv. terapijsko izuzeće (eng. Therapeutic Use Exemption) za određeno sredstvo. To bi značilo da je sportašu s određenim zdravstvenim stanjem dozvoljeno korištenje zabranjenog sredstva tijekom natjecanja. Iako ova odredba predstavlja određeni napredak u pogledu anti-dopinške politike, nije moguće sa sigurnošću povući granicu između terapije i poboljšanja sposobnosti. Miah smatra da bi svakom sportašu trebalo biti dozvoljeno ograničeno korištenje određenih sredstava i omogućeno da se pritom natječe u profesionalnom sportu. O problemu marginalizacije ostalih sportaša koji ne žele uzimati zabranjena sredstva, odgovara: „S druge strane, tvrdnje sportaša koji ne uzimaju sredstva za poboljšanje sposobnosti da su tim postupkom oštećeni, analogna je očekivanju proizvođača softvera da će nova tehnologija biti zabranjena na osnovi toga što čini njegovu ili njenu tehnologiju suvišnom.“ (Miah, 2010). Kada govorimo o razlikovanju terapije od poboljšanja sposobnosti, često te razlike završe pod jednim od dva poznata stajališta: *biološkim determinizmom* ili *socijalnim konstruktivizmom*. Prvo stajalište govori da određene medicinske intervencije, na temelju značajne biološke osnove, zastupaju prave interese medicinske znanosti, a to su oporavak i ozdravljenje. *Socijalni konstruktivizam* polazi od stajališta da su kod pojma bolesti, zdravlja te poboljšanja sposobnosti značajni socijalni uvjeti putem kojih doživljavamo te pojmove. Npr. ako sportaš želi koristiti neko sredstvo za poboljšanje sposobnosti na temelju višegodišnjeg ulaganja u svoj osobni životni cilj, onda bi mu se u skladu s njegovim vrijednosnim i moralnim stavovima to trebalo i dopustiti. S druge strane, može li se sa stajališta biološkog determinizma, gledati na sportaša koji ne uzima sredstva za poboljšanje sposobnosti kao bolesnog i disfunkcionalnog? Tako bi ga okarakterizirala Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) definirajući zdravlje kao stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja, ne samo izostanak bolesti i slabosti. „Pretpostavljajući da ljudi imaju neko pravo tražiti izmjene na sebi, ne oslanjajući se pritom na biomedicinsku definiciju zdravlja, tada je potrebno objasniti koje su sličnosti tih izmjena s konceptom poboljšanja.“ (Miah, 2010). Kada govorimo o sportu, svaka izmjena koja nije terapijska, smatra se poboljšanjem sposobnosti. „Doista, kada govorimo o poboljšanjima u kontekstu sporta, prednosti su često ostvarene u stotinkama sekunde ili centimetrima, prije nego u

nekim većim razlikama. Tipični bacač kugle koji je pod utjecajem dopinga, ne pobjeđuje tako da je udvostručio distancu u odnosu na ostale natjecatelje koji nisu uzimali sredstva.“ (Miah, 2010). Također, kada govorimo o očuvanju prirodnosti sporta, moramo uzeti u obzir brojne nove tehnologije koje su prihvaćene tijekom godina bez neke velike moralne brige (npr. FastSkin kupaći kostim sa Olimpijskih igara u Sydneyu 2000. godine). „Čak i ako postoje određene zabrinutosti u etičkom pogledu oko pristupačnosti takve tehnologije, one su ubrzo umanjene čim tehnologija postane dostupna svim sportašima.“ (Miah, 2010). Na njih se više ne gleda kao „neprirodne“ za sport, nego su, naprotiv, prihvaćene i uvažene od strane sportskih zajednica. Na posljetku, Miah smatra kako je težnja za korištenjem sredstva za poboljšanje sposobnosti u konzistentnosti s ciljem optimalne izvedbe sportaša. Mnoga sredstva ne pružaju prečac tom cilju, već zahtijevaju puno veći trud od sportaša pružajući im mogućnost da rade više i jače, što bi bio i smisao samoga sportskog treninga. „Razlog zašto sportaši treniraju na različitim visinama jest da pomaknu granice svoga tijela, a ne da olakšaju proces kompetitivnosti na međunarodnom natjecanju.“ (Miah, 2010). Nadalje, sportaševa želja za poboljšanjem sposobnosti trebala bi biti privatne prirode. Pri tome se misli na očuvanje sportaševe autonomije izbora i izostanak prisile na temelju neke ugovorne stimulacije. Budućnost sporta značila bi prihvaćanje ere poboljšanja čovjekovih sposobnosti te prilagođavanje mjera anti-dopinške politike kako bi se stvorili sigurniji uvjeti korištenja sredstva za poboljšanje sposobnosti uzimajući pritom u obzir medicinski nadzor i rizik koji sportaši čine (Miah, 2010).

Gleaves u članku „*Where`s the Merit in That? Limits to Employing the Natural in Antidoping Ethics*“ kritizira koncept „prirodnosti“ (urođenosti) kao jedan od temelja na kojem se zasniva anti-dopinška etika. Osnovna ideja je da se sport temelji na sportskoj zaslugi, a pobjednik zaslužuje pobijediti. „Upotreba prirodnosti kao normativnog dobra ugrožava sportsku meritokratsku praksu. Razlog tome je što prirodnost daje prednost nekima, dok ostale stavlja u nepovoljan položaj.“ (Gleaves, 2018). Radi se o tome da je teško odrediti zaslugu za neki uspjeh, kada je isti rezultat nezasluženi genetskih razlika. Pod pojmom „fenotipske plastičnosti“, Gleaves objašnjava, ljudi mogu maksimizirati svoj talent kroz trening, prehranu, taktiku, itd., no pitanje je može li ta „fenotipska plastičnost“ nadoknaditi nejednakosti u natjecanju uzrokovane urođenim talentima. Ako i uzmemo u obzir navedeno, opet, normativna granica koja govori o tome što je prirodno znači očuvanje genetičkih nejednakosti kao određene moralne vrijednosti u sportu. To je u sukobu s idejom da se sport temelji na zaslugi (npr. ne možemo reći da je moralno dobro to što košarka

preferira visoke sportaše). Upotreba koncepta prirodnosti kao normativnog pravila obično znači prikrivanje neke nezaslužene prednosti pod okriljem moralne vrijednosti ili nekonzistentnost u prihvaćanju raznih biomedicinskih intervencija. Prihvaćanje PED (sredstva za poboljšanje sposobnosti) na temelju izjednačavanja urođenih razlika te utjecaja na zdravlje sportaša podržava vrijednosti kompetitivnog sporta. U praksi je ipak druga priča. Sport često brani upotrebu tih sredstava jer su nepotrebni zdravstveni rizici bitniji od potrebe da se izjednače genetske razlike. Više su potrebne temeljitije prosudbe o rizicima i dobrobitima upotrebe sredstava, nego normativni koncepti o tome što je prirodno (Gleaves, 2018).

U drugom, malo starijem, eseju pod nazivom „*No Harm, No Foul? Justifying Bans On Safe Performance-Enhancing Drugs*“, Gleaves (2010) istražuje etički problem sredstva za poboljšanje sposobnosti koje nema štetnih posljedica po zdravlje te postavlja pitanje postoje li onda razlozi za zabranu takvog sredstva. Bitna činjenica samog eseja te ujedno i točka doticanja dvaju suprotnih perspektiva u pogledu legalizacije i zabrane supstanci za poboljšanje sposobnosti jest očuvanje te sprječavanje mogućeg narušavanja zdravlja sportaša. Sukladno tome, narušavanje zdravlja sportaša jedno je od glavnih opravdanja za trenutne zabrane korištenja sredstva. Gleaves (2010) upozorava: „S druge strane, oni koji nastavljaju debatu o problemima narušavanja zdravlja, ignoriraju mogućnost - možda i vjerojatnost – da će znanost u budućnosti razviti sredstva koja relativno nisu štetna za ljudsko zdravlje.“ Time će i sama debata o štetnosti supstanci izgubiti smisao. Stavljajući problem štetnosti na stranu, Gleaves predstavlja dva argumenta u korist anti-dopinške perspektive: prvi govori o štetnosti u pogledu sportskog testiranja i natjecanja, a drugi o štetnosti u pogledu intrinzičnih vrijednosti sporta. Što se tiče sportskoga testiranja, svaki sportski test ima tri kvalitete koje ga čine privlačnim: pogodnost, trajnost i neprekidnost. Pogodnost testa se odnosi na pogodnost ljudskoj fiziologiji te prikladnost kulturi kojoj sport pripada. Trajnost testa se odnosi na pružanje trajnih izazova tijekom vremena. Neprekidnost testa odnosi se na pružanje smislene usporedivosti s ostalim sudionicima kao i s vlastitom izvedbom tijekom vremena. Gleaves smatra kako će legalizacija sredstva za poboljšanje sposobnosti ugroziti sam izazov sporta. To će rezultirati ili pojačavanjem izazova ili stvaranju potpuno novog natjecanja za dopingirane sportaše. Pojačavanje ili stvaranje novih izazova, tj. testova za sportaše rezultira žrtvom kontinuiteta prijašnjih izazova. Oba slučaja ugrožavaju sportaše koji ne žele uzimati doping tako da ih se gura na stranu ili sili da i oni krenu koristiti sredstva. Argument o štetnosti u pogledu intrinzičnih vrijednosti sporta odnosi na pretpostavku da bi sredstva za poboljšanje sposobnosti

mogla promijeniti sportaševo stajalište o samom sportu te izmijeniti način na koji sportaši treniraju i natječu se. Ukratko, promijenilo bi sportašev život. „Čovjek pronalazi intrinzične vrijednosti živeći sportski život.“ (Gleaves, 2010). Bez nepobitno dobrih razloga za korištenje zabranjenih sredstva, nije potrebno riskirati ugrožavanje intrinzičnih vrijednosti koje sportaš ostvaruje živeći sportski život. Intrinzične vrijednosti, tvrdi Gleaves, razlikuju se od tzv. „sportskog duha“ kojeg spominje WADA. Gleavesove intrinzične vrijednosti su specifične pojedinom sportu: “Međutim, osjećaj prelaženja završnog polja biciklističke utrke ili postizanje odlučujućeg gola u nogometnoj utakmici može se pronaći samo unutar tog sporta.“ (Gleaves, 2010). Sukladno tome, sredstva za poboljšanje sposobnosti naglašavaju ekstrinzične vrijednosti sporta. Iako debata o etičnosti i legalizaciji tih sredstava nije ni približno gotova, bit Gleavesovog eseja bila je pokazati da postoje argumenti u korist zabrane korištenja dopinga, a koji ne polaze od ugrožavanja zdravlja sportaša. Oni se temelje na očuvanju fundamentalnih vrijednosti sporta i kao takvi bi trebali biti uključeni u samu debatu.

W. J. Morgan je u svom radu „*Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction*“ predstavio svoje rješenje za neprekidnu debatu u pogledu etičkih stavova legalizacije dopinga u sportu. Tzv. „srednji put“ kojeg Morgan naziva *Treatment-Enhancement Distinction* (razlika između liječenja i poboljšanja sposobnosti). „Radi se o prijedlogu selektivne prohibicije tvari i sredstava koje spadaju u doping, bazirane na rekonceptualizaciji distinkcije između opravdanog *medicinskog tretmana* i nepravednog i nedozvoljenog *poboljšivača natjecateljskih performansi sportaša* u sportu...“ (Škerbić, 2016). Iako ga je Škerbić predstavio kao predstavnika *libertarijanske* perspektive u pogledu legalizacije dopinga, Morgan hoda po „tankoj granici“ dotičući obje perspektive. Gleaves (2011) ga čak naziva prikrivenim esencijalistom. Njegov „srednji put“, prednosti i nedostatke detaljnije ćemo obraditi kao zasebnu cjelinu u ovom radu. Nakon što smo upoznali i drugu stranu priče, tj. stavove *esencijalističke* perspektive, smislenije ćemo moći pratiti te analizirati Morganovo moguće rješenje za neprekidni *status quo* u spomenutoj debati.

Kako bi bolje razumjeli Morganov stav u pogledu upotrebe sredstava i supstanci za poboljšanje sposobnosti sportaša, osvrnut ćemo se na njegov rad „*Fair is Fair, Or Is It?: A Moral Consideration of the Doping Wars in American Sport*“, u kojem istovremeno opravdava dopinške restrikcije u pogledu štetnosti po princip „fair play-a“, ali i kritizira pretjerane i nepoštene anti-

dopinške mjere, pritom ih optužujući da tretiraju slične slučajeve na različit način. „Preciznije, smatram da odlučnost Američkog olimpijskog odbora u hvatanju dopingiranih sportaša tako da, između ostalog, smanjuju standarde dokaza koji prolaze kao doping, spada u kršenje poštenja koje je moralno nečuveno kao i nepoštena upotreba sredstva za poboljšanje sposobnosti.“ (Morgan, 2006). U pogledu „fair play-a“, Morgan razlikuje dva principa: „fair play“ kao recipročno poštovanje prema individualnim interesima sportaša te „fair play“ u smislu svojevrstnog poštovanja prema samom sportu (igri). Prvi princip nalaže da se prema svim sudionicima u sportu odnosi jednako, odnosno da pravila sporta za sve vrijede jednako. Također natjecanje bi trebalo biti omogućeno svim sportašima na temelju njihovog talenta i sposobnosti, ne umanjujući pritom intrinzične vrijednosti sporta. „To sugerira da je važnost „fair play-a“ u natjecanju osiguravanje da samoinicijativa sportaša ne izmakne kontroli, tj. da sportaši obuzdaju svoje koristoljublje na račun poštenja prilikom natjecanja.“ (Morgan, 2006). Princip poštovanja prema sportu ne znači samo prihvaćati i pridržavati se pravila i normi sporta, već cijeniti i štovati sportski način života, dakle, na jedan način, istinska predanost sportskoj izvrsnosti i čednosti. Nakon pruženog uvida u detalje poštenja u sportu, Morgan prihvaća činjenicu da se anti-dopinške organizacije zalažu za stranu „fair play-a“, ali kritizira njihove načine testiranja i smatra da ih je lagano prevariti te zaobići: „Zaobilaženje testova je lagano, npr. kupite novi komercijalno dostupan steroid te izmijenite trag u sportaševom urinu putem kojeg bi ga se moglo prepoznati i abrakadabra, imate novi steroid čije su namjere i svrha nepoznate.“ (Morgan, 2006). Zbog tog razloga su se anti-dopinške organizacije počele sve više oslanjati na manje analitičke dokaze. „Te mjere uključuju dokaze u stečenim okolnostima, prikupljene u kriminalističkim istragama, kao korištene infuzijske vrećice, kalendari s napucima koja sredstva i kada koristiti te osobna svjedočanstva onih koji su dijelili takve supstance.“ (Morgan, 2006). Snaga takvih dokaza i standard pri kojem ih se uzima u obzir, moralno su upitni. Naime, za razliku od standarda čvrstih dokaza pri kojem ne postoji niti jedno drugo logičko objašnjenje, nego da je optuženi počinio zločin, anti-dopinške organizacije su odlučile ublažiti taj standard u svoju korist. „Zato što stvaranje drugačijeg, posebnog standarda za dokaze protiv osumnjičenih za korištenje dopinga koji je blaži od prijašnjeg standarda čvrstih dokaza, ultimativni je potez nepoštenja prema sportašima te ih stavlja u nepovoljni položaj u odnosu na druge.“ (Morgan, 2006). Tražiti pristanak sportaša na te uvjete, moglo bi oslabjeti odnose sa službenim organizacijama u sportu. Također, oslanjanje na dokaze u stečenim okolnostima oslabjet će odnose te povećati nepovjerenje među samim sportašima. Oni će ili bilo

koja druga osoba u vezi sa sportašima u činu osвете ili kako bi stekli kompetitivnu prednost odavati i smještati drugim sportašima. Takav način borbe protiv dopinga od strane sportskih agencija stvara moralnu štetu sportašima i sportu. Umjesto provođenja takvih akcija, možda bi bilo bolje da se organizacije koncentriraju na razlog zašto sportaši koriste sredstva za poboljšanje i pokušaju pronaći neki moralni lijek za takav razlog. (Morgan, 2006).

U nastavku ćemo detaljnije promotriti drugu etičku perspektivu u pogledu legalizacije dopinga, tzv. *esencijalističku*, odnosno „*essentialists of varying stripes*“ (hrv. esencijalisti različitih vrsta) kako ih je Morgan (2009) prozvao. Spomenut ćemo najvažnije predstavnike te perspektive, za što se zalažu te kako oni gledaju na koncept legalizacije sredstva za poboljšanje sposobnosti.

3.2.ESENCIJALISTI

Škerbić (2016) tvrdi da su esencijalističku perspektivu započeli R. L. Simon te W. Fraleigh 1984. godine, četiri godine nakon Brownovog članka za kojeg se smatra da je započeo spomenutu etičku debatu. U pogledu esencijalističke perspektive, Škerbić (2016) navodi: „Ova je, dakle, perspektiva potpuno nasuprotna prvoj i sve metode i tvari za pojačavanje natjecateljskih performansi sportaša (PED) gleda kao neprihvatljive, odnosno kao one koji stvaraju nedozvoljenu i nepravednu prednost u odnosu na ostale involvirane natjecatelje.“ Uz Fraleigha i Simona, neki od istaknutih predstavnika ove perspektive jesu A. Schneider, R. Butcher te M. Lavin.

Simon (1985) u svom radu progovara o škodljivosti sredstava za poboljšanje aktivnosti, te za paternalistički pristup u zabrani takvih sredstava vidi dva opravdanja: prvo govori o tome da sportaši ne daju osobni pristanak na korištenje tih supstanci, a drugo da korištenje supstanci šteti ostalim natjecateljima. Prvo opravdanje u suštini se odnosi na prisilu sportaša na korištenje dopinga kako bi ostvarili vrhunske rezultate na natjecanjima. Iako svaki sportaš ima pravo izbora ne biti najbolji, tj. vrhunski, Simon smatra da se radi o indirektnoj prisili jer strah od gubitka stvara preveliki pritisak: “Također je za navesti da svaki pojedinac koji teži velikoj nagradi nije kompetentan dati pristanak, jer strah od gubitka te nagrade pripada pritisku prisile.“ (Simon, 1985). Drugo opravdanje odnosi se na premisu da ako jedni sportaši koriste doping, drugi su prisiljeni raditi isto kako bi ostali kompetitivni. Dakle korisnik sredstava za poboljšanje sposobnosti šteti drugim natjecateljima radeći im prisilu. Ipak, kako bi ova tvrdnja bila odlučujuća, potrebno je

podrobnije definirati što se smatra prikladnim i neprikladnim kompetitivnim pritiscima. Možda je npr. naporan trening nekim sportašima rizičniji za zdravlje od mogućih posljedica uzimanja dopinga. Simon konačno na natjecanje gleda kao „uzajamnu potragu za savršenstvom kroz izazov.“ Natjecatelji jedni pred druge stavljaju izazove u skladu sa sastavnim pravilima sporta te iskazuju poštovanje jedni prema drugima u skladu s vlastitim djelima i sposobnostima. „Poboljšana izvedba nije rezultat sportaševih kvaliteta kao što su posvećenost, motivacija ili hrabrost. Prije je rezultat vanjskog faktora, tj. sposobnosti sportaševog tijela da efikasno iskoristi supstancu, faktor koji je slučajno povezan sa sportskom vještinom.“ (Simon, 1985). Ukratko, natjecanje bi se trebalo odvijati između *osoba* iskazujući pritom inteligenciju i karakteristike kao što su motivacija i hrabrost, a ne između *tijela* koje fiziološki reagiraju na korištenu supstancu i sukladno tome djeluju u želji za pobjedom. (Simon, 1985).

Nadovezujući se na Simonovu i Brownovu etičku debatu oko moralnosti zabrane dopinga informiranim i suglasnim sportašima, Fraleigh (1985) nudi novi pristup u kojem smatra da je zabrana korištenja dopinga moralno opravdana sa stajališta *štetnosti, prisile te poštenja*. Na Simonov zaključak kako uzimanje sredstava za poboljšanje sposobnosti narušava sportski ideal, Fraleigh (1985) također navodi svoju interpretaciju Brownovog stajališta o zabrani dopinga: „

1. Takav izbor je upućen i potpuno voljan.
2. Sportaš/ica bira vrijednosti za sebe koje su dopuštene u slobodnom društvu.
3. Ograničavanje izbora pokušaj je nametanja alternativnih vrijednosti sportašima.
4. Nijedan argument protiv slobode korištenja dopinga u sportu nije ostvariv na temelju prihvaćanja jednog koncepta *prirode sporta* iz razloga jer takav koncept ne postoji.
5. Uskraćivanjem izbora onemogućujemo sportašu vrijednosti samopouzdanja, osobnog dostignuća i autonomije.“

Dakle, Brown (1984) smatra kako je zabrana dopinga jedan oblik paternalizma prema sportašima, a dogovoren koncept *prirode sporta* ne postoji te bi na sport trebalo gledati kroz opće stajalište. Fraleigh (1985) svoj pristup temelji na tri temeljne pretpostavke:

1. Uzimanje određenih sredstava u odgovarajućim dozama kroz odgovarajuće vrijeme unaprijedit će sportsku izvedbu.

2. Uzimanje određenih sredstava u odgovarajućim dozama kroz odgovarajuće vrijeme podrazumijeva ozbiljan rizik štetnosti po zdravlje.
3. Individualni sportaši imaju pravo izbora hoće li uzimati sredstva za poboljšanje sposobnosti, neovisno o njihovoj zabrani.

U pogledu *štetnosti*, smatra kako će, ako nema zabrane dopinga, više sportaša i njihovih voljenih biti povrijeđeno. Ako postoji selektivno ograničenje korištenja dopinga, manje ljudi će biti povrijeđeno, ali će povrede biti znatnije zbog eksperimentiranja sa sredstvima koje je teže otkriti. U oba slučaja štetnost je povezana s izborom korištenja dopinga. U pogledu *prisile*, sloboda korištenja dopinga rezultirat će korištenjem od strane većeg broja ljudi i samim time uzrokovati veći utjecaj na samo kompetitivnost sporta. U slučaju *poštenja*, legalizacija dopinga znači natjecanje u sportskim vještinama, izdržljivosti i strategiji između onih koji uzimaju sredstva i onih koji ih ne uzimaju. Kod potpune legalizacije dopinga, natjecanje će biti ravnopravnije između onih koji uzimaju sredstva te manje ravnopravno između onih koji ih ne koriste. Kod selektivne restrikcije uzimanja dopinga, natjecanje će biti ravnopravnije između onih koji ne uzimaju sredstva i manje ravnopravno između njih i onih koji koriste sredstva. „Kako će neki uzimati doping u oba slučaja, natjecanje neće biti ravnopravno za sve ni u jednom slučaju.“ (Fraleigh, 1985). Na kraju krajeva, sport bi trebao predstavljati određeni test sposobnosti pojedinca u skladu s točno određenim pravilima. U tim pravilima ne stoji reakcija sportaševog tijela na doping kao bitan element samog natjecanja. Sportaš bi trebao djelovati uzimajući u obzir poštovanje prema samom sportu i njegovim pravilima te posljedice koje njegovo ponašanje ima na ostale sportaše i sportsko natjecanje općenito.

Kao što je prethodno u radu spomenuto, Lavin (1987) razlikuje tri vrste supstanci: a) *rekreativne (recreational drugs)*, b) *obnavljajuće (restorative drugs)* i c) *dodatne (additive drugs)* te smatra da samo posljednje dvije predstavljaju ozbiljan problem u pogledu filozofije sporta. Nadalje, uzimajući u obzir Brownov libertarijanski pristup i Simonov esencijalistički pristup, Lavin se zalaže za regulaciju te zabranu sredstava za poboljšanje sposobnosti u sportu, pritom nudeći svoj vlastiti pristup i argument u etičkoj debati. Prije svega potrebno je definirati razliku između *obnavljajućih* i *dodatnih* supstanci. Lavin (1987) objašnjava: „Obnavljajuće supstance, za razliku od dodatnih (aditivnih) ne premašuju sportašev prirodni potencijal.“ Sljedeći problem je u definiranju sportaševog prirodnog potencijala, zbog toga što je većina njihovih treninga osmišljena

kako bi se pogurale prirodne granice tijela. „Nautilus trening, trčanje na velike udaljenosti, intervalni trening, posebne dijete, vitaminski suplementi, posebna oprema, sve se to ujedinjuje kako bi sportaši nadmašili svoj prirodni potencijal. Ako ništa drugo, cilj treninga je unaprijediti ono što je prirodom stečeno.“ (Lavin, 1987). Što je onda prirodom stečeno? Prema tome možemo zaključiti da se sve ono što je dodano kako bi sportaš imao savršenu izvedbu, gleda kao aditiv. Zaključak o razlici između obnavljajućih i aditivnih supstanci na temelju premašenja prirodnog potencijala može polučiti neželjene rezultate. Npr. sportaš može uzeti lijek protiv bolova kako bi mogao odraditi natjecanje i taj lijek može biti presudna karika u njegovoj izvedbi. Ako sportaš zbog bolova nije mogao nastupiti na natjecanju, a nakon uzimanja lijeka izvedba mu se značajno poboljšala, gledamo li onda na uzimanje analgetika kao obnavljajuću ili aditivnu supstancu? Argument da je razlika između restorativnih (obnavljajućih) i aditivnih supstanci u tome što posljednje uzrokuje neželjene zdravstvene posljedice na organizam, isto nije dosljedan. Sportaši rutinski uzimaju analgetike i protuupalne lijekove, pritom znajući za zdravstveni rizik njihove upotrebe. Činjenica je da bez upotrebe medicinskih sredstava, sportaši se ponekad ne bi uopće mogli natjecati, što je u većini slučajeva i najsigurnija opcija. Bol bi trebala biti najracionalnija granica u pitanju nastavka izvedbe. Po tom pitanju, uistinu je teško razlikovati obnavljajuće i aditivne supstance. Sljedeći problem razlikovanja leži u samoj terminologiji naziva supstance. Npr. kada netko kaže da je uzimao supstance (eng. drugs), to odmah predstavlja određenu negativnu konotaciju te stavlja i rekreativna i aditivna sredstva u isti koš. Simon (1985) je pokušao riješiti ovaj problem pojmom „paradigmatalnih supstanci“ u koje je svrstao sredstva kao što su anabolički steroidi, amfetamini i ostalo. Lavin (1987) smatra kako je bolje usredotočiti se na koje supstance treba dozvoliti, a koje zabraniti u sportu. Smatra kako konvencionalni argumenti za zabranu u pogledu *poštenja, štetnosti i prisile* nisu zadovoljavajući. „Kada ljudi tvrde da je upotreba određene supstance nepoštena, ako pritom ne misle da je upotreba protiv pravila, najvjerojatnije misle da je neprirodno ili osigurava natjecateljima prednost pod vlastitim rizikom ili na kraju prisiljava druge da i sami riskiraju.“ (Lavin, 1987). O pojmu „prirodnosti“ govorili smo ranije u radu i zaključili kako se sveukupni trenažni režim sportaša odvija u neprirodnim uvjetima. Isto je i u pitanju narušavanja zdravlja sportaša, kada znamo da profesionalni sport predstavlja određene zdravstvene rizike za natjecatelja. Npr. dugotrajno trčanje može ostaviti negativne zdravstvene posljedice na koljena ili prekomjerna tjelesna masa koja je antropološka karakteristika nekih sportova, također može narušiti zdravlje sportaša. Brown (1985) spominje i četvrti argument

u korist zabrane sredstava, a to je u korist *paternalizma*, odnosno da određene sportske institucije žele zaštititi zdravlje sportaša te nameću razne zabrane u njihovu korist. Sve u svemu, neosporivo je da je pitanje moralnosti upotrebe sredstava iza svih ovih argumenata u korist zabrane dopinga. Uzimajući u obzir Simonov pristup regulaciji na temelju poštivanja sportskog ideala te Brownovu opasku da nijedan sportski ideal nema dovoljno dobru vjerodostojnost, Lavin smatra da se alternativa odnosi na dozvolu određenih prohibicija. To znači zajedničko javno odobravanje ili zabranu sredstava na temelju konsenzusa sportskih službenih tijela. Taj konsenzus bi u svojoj jezgri trebao sadržavati moralnost sportskih ideala, ali pod opaskom da su i oni podložni promjeni kroz vrijeme. Konsenzus bi se također trebao temeljiti na širokom mišljenju raznih interesnih skupina, ne samo onih usko vezanih za pojedini sport. Izoštavanje percepcije u pogledu definiranja sportskih ideala u natjecateljskim sportovima te upotrebu supstanci razmatranih za zabranu trebala bi izazvati suštinsku odbojnost u društvu. Konačno, regulacija sredstava trebala bi se temeljiti na povijesti i dugogodišnjoj praksi pojedinog sporta (Lavin, 1987).

Kako se esencijalistička perspektiva gradi na pojmu sportskog ideala i poštivanja igre (*fair play*), Butcher i Schneider (1998) su u svom radu iznijeli teorije o pojmu *fair play-a* kao primijenjenog koncepta: „Mnogi načini postupanja prema fair play-u, bili su, i još uvijek su, više motivirani željom da se sport koristi kako bi se usvojio komplet pozitivnih vrijednosti, nego s ciljem razumijevanja prirode samog koncepta.“ Dakle *fair play* je često korištena fraza koja označava ideju da se kroz sport usvoje pozitivne društvene vrijednosti, koje su pomno odabrane te tako čine sadržaj samog koncepta. Također su u radu postavili i objasnili pet filozofskih pristupa *fair play-u*:

1. Fair play kao skup vrlina,
2. Fair play kao igra,
3. Sport kao natjecanje te fair play kao pošteno natjecanje,
4. Fair play kao poštivanje pravila,
5. Fair play kao sporazum.

Prvi pristup govori o fair playu kao skupu ne nužno povezanih vrlina ili ponašanja prenesenih u kontekst sporta. One mogu biti pozitivno usmjerene kao npr. rukovanje ili čestitanje između suparnika te negativno usmjerene kao verbalno zastrašivanje. Odluka spadaju li određene vrline u pozitivni ili negativni kontekst pitanje je moralnosti. Npr. u nekim sportovima je naguravanje

strogo zabranjeno, dok je u drugim, kao što je ragbi, sastavni dio pravila. Prema tome, odnos između opće moralnosti i fair play-a u sportu je vrlo složen zato što je moralnost ograničena i oblikovana prirodom pojedinog sporta i njegovih sastavnih pravila. Drugi pristup govori da je sport igra koja polučuje vlastite nagrade i užitke. „Kroz predanost sportu te potrebnim normama i vještinama, mi uživamo igrajući ga.“ (Butcher i Schneider, 1998). Treći pristup govori o fair play-u i sportskom ponašanju u kontekstu sporta kao natjecanja, uzimajući pritom u obzir da fair play ne znači samo odsustvo varanja i ne bi ga se trebalo povezivati isključivo s tim negativnim konotacijama. Fair play kao poštivanje pravila nije tako jednostavna izjava kao što se čini. Ponekad neke situacije u sportu zahtijevaju gledanje iz konteksta, a ne kroz službena pravila i sankcije. Pritom je naglasak na uvažavanje i poštovanje prema protivniku i samom duhu sporta. Zadnji pristup je povezan s prethodnim i odnosi se na fair play kao sporazum između sportaša koji je uvjetovan i temeljen službenim pravilima igra. Svako zaobilaženje i kršenje tih pravila, smatra se povredom sporazuma i predstavlja negativni kontekst fair play-a. U nastavku rada Butcher i Schneider pokušavaju iznijeti pozitivan stav fair play-a u kontekstu poštovanja prema igri. Pritom poštovanje definiraju na dva načina: prvi, slabiji, se odnosi na pridržavanje i poštivanje, a drugi, jači, na vrednovanje i poštivanje drugih kao sebe. Taj drugi način, Butcher i Schneider povezuju s poštovanjem prema sportu. Ako netko stvarno cijeni i vrednuje sport, tada će i iskazivati fair play u svojoj suštini na temelju intrinzične motivacije i intuicije koju posjeduje prema izabranom sportu. „Učenje da fair play znači poštivanje igre povećava intrinzičnu motivaciju, a učenje intrinzične motivacije poboljšava fair play.“ (Butcher i Schneider, 1998). To je jedino moguće za one koji svrsishodno sudjeluju u sportu.

Kada bi sumirali sve dosad iznijeto o zabrani ili legalizaciji dopinga, možemo zaključiti da su argumenti obje perspektive jednako uvjerljivi. Bilo da se radi o zahtjevu legalizacije dopinga u sportu na temelju voljne i slobodne odluke svakog sportaša te prirodnoj želji za pomicanjem granica ljudskih sposobnosti koju nam današnja tehnologija može ispuniti, za što se zalaže libertarijanska etička perspektiva. S druge strane, ne smije se zaboraviti sama esencija i ideal sporta, koji je rezultat povijesnog i kulturnog razvoja svijesti društva te uzajamno poštovanje sportaša prema natjecanju i prema jedni drugima kao izraz vrhunske ljudskosti i moralnosti; kao što to tvrdi esencijalistička perspektiva. W. J. Morgan je pokušao riješiti postojeći sukob interesa predstavljajući svoj tzv. „srednji put“ pod nazivom *Treatment-Enhancement Distinction (TED)*. U nastavku ćemo detaljnije proučiti spomenuti koncept i kako je to doprinijelo rješavanju problema.

3.3.TREATMENT-ENHANCEMENT DISTINCTION (TED)

U načelu, radi se o Morganovom konceptu razlike između liječenja, odnosno terapije te poboljšanja sposobnosti sportaša. On smatra kako će bolje razumijevanje same distinkcije pridonijeti boljem sudu javnosti o dozvoli upotrebe nekih sredstva za poboljšanje sposobnosti u terapijske svrhe kao jedan način potpore već postignutoj sportskoj izvrsnosti. Prema Morganu (2009) ta distinkcija je povijesno utemeljena i socijalno konstruirana. U svom radu spominje da je Lavin bio na dobrom putu ka rješenju problema kada je govorio da je demokratski utemeljen konsenzus oko sportskog ideala ključ u regulaciji dozvole, odnosno zabrane dopinga. Međutim, Morgan se ne slaže s njim oko tri stvari. Prvo, što se tiče demokratski opravdanog konsenzusa oko sportskog ideala, Morgan smatra kako bi se on trebao interpretirati, ne kao rezultat glasanja većine, već kao povijesno svojstvo sportskog ideala koje bi trebalo predstavljati socijalne i povijesne aspekte aktualne sportske prakse. Drugo, Morgan smatra kako sportski ideal nipošto ne bi trebao ostati prikriven ili u drugom planu, već istaknut kao u obliku Simonove interpretacije sportaševe potrage za izvrsnošću. Treće, Morgan upotrebljava koncept jasne razlike između terapije i poboljšanja sposobnosti izvedbe sportaša. Prema njemu, način na koji se dosad interpretirala ta razlika, služio je u svrhu iskorištavanja kako bi se određena farmakološka intervencija koja je rezultirala stanovitim poboljšanjem sposobnosti, opravdala u korist medicinskog tretmana. Tako bi se također izbjegla moralna osuda javnosti, a naposljetku, to sve ukazuje na problem konceptualnog baratanja pojmom distinkcije. Naime, temelje u toj razlici trebali bi sačinjavati povijesna i socijalna stajališta same razlike. „Umjesto toga, polazište bi trebalo biti naše promjenjivo kolektivno povijesno stajalište koje nadopunjuje i podržava određene zajedničke norme o pitanju sportskog postignuća te što nadmašuje te norme ukazujući na razinu izvedbe koja dosad nije viđena jer dosad nije postignuta.“ (Morgan, 2009). Ono što se smatra standardom sportskog postignuća pripada domeni tretmana ili terapije, a ono što nadmašuje ta postignuća, pripada domeni poboljšanja sportske izvedbe i sposobnosti sportaša (Morgan, 2009). Za taj zaključak je potrebno kvalitetno mišljenje javnosti o razini izvrsnosti sportske izvedbe pojedinog sporta. To mišljenje rezultat je povijesnog razvoja i tadašnje regulacije korištenja različitih supstanci. Prema tome, ono je promjenjivo kroz vrijeme i počiva na kritičkom stajalištu utemeljenom na javnom mišljenju i zajedničkom konsenzusu. Javno mišljenje na ovu temu nije trivijalno u smislu praćenja trendova, već su to bitna mišljenja i stajališta kao npr. u pogledu

politike i upravljačkih tijela. Prvenstveno se to mišljenje odnosi na kritički i racionalan stav sportske zajednice, a sekundarno na šire društvo. Kada govori o stavu sportske zajednice, Morgan isključuje tzv. specijalne interesne skupine u sportu, čiji antidopinški stav nije rezultat racionalne prosudbe, već monetarnog sustava i marketinga. Smatra kako se javni stav o PED sedamdesetih i osamdesetih godina znatno razlikuje od stava u 21. stoljeću. Prije su ljudi smatrali sport moralno nedodirljivom aktivnošću u kojoj nije bilo mjesta za bilo kakvog odstupanja od puta čistoće i savršenstva. U današnje vrijeme ljudi se sve češće oslanjaju na pomoć sredstava za poboljšanje sposobnosti te ljudi izvan sportske zajednice sve slobodnije pričaju o tome (npr. korištenje beta blokatora od strane orkestralnih glazbenika za umanjene napetosti i treme prije nastupa). Zašto se onda ne bi uzimanje steroida i sličnih supstanci u smislu zadovoljenja potreba i zahtjeva kompetitivnog profesionalnog sporta za poboljšanjem sposobnosti gledalo kao na jednu vrstu terapije. Morgan pravi znatnu razliku između sportskih službenika i javnosti u pogledu stavova oko korištenja dopinga. Sportske službenike uspoređuje s političarima koji tvrde da se zalažu za narod, a u stvari im je stalo jedino do ostvarenja svojih samodostatnih ciljeva. „Način na koji ja to vidim, za manjak javnoga propagiranja i zastupanja u korist promjene mišljenja javnosti u pogledu terapijskog korištenja nekih PED-a, zaslužna je nedemokratska narav sportskih institucija vođena od strane usko specificiranog tržišta.“ (Morgan, 2009). Morganov TED, naziva se još i „srednjim putem“ zato što on odbacuje strogi libertarijanski pristup u smislu ograničenja slobode sportaša zbog moguće štete naspram drugih sportaša. Također, ne slaže se i sa Miahovim tehnološkim determinizmom u smislu neizbježnosti tehnoloških promjena. U pogledu esencijalista, donekle se slaže sa Simonovom potragom za izvrsnošću, ali je i smatra preapstraktnom, te istovremeno prezentira vlastiti pojam *ideala sportske izvrsnosti*. To je savršena kombinacija *prirodnog talenta* u obliku snage, brzine, koordinacije, izdržljivosti te *ljudske težnje* u obliku želje za uspjehom, strateškog razmišljanja, sposobnosti podnošenja boli, itd. Procjena ideala sportskog postignuća odnosno izvrsnosti rezultat je povijesno moduliranog normativnog javnog mišljenja koje ovisi o spoju prirodnog talenta i težnje, odnosno količine genetskog i okolinskog utjecaja (Morgan, 2009). Vodeći se takvom definicijom sportskog ideala, Morgan smatra da je moguće doći do konsenzusa oko toga što se smatra poželjnom terapijom i nadopunom postignutoj izvrsnosti, a što nepoželjnim poboljšanjem sposobnosti izvedbe. Dakle, sredstva koja ne sprječavaju izvršavanje središnjih sportskih vrijednosti i na bilo koji način ne ometaju bit

natjecanja, smatraju se terapijom. S druge strane, sredstva koja ometaju vrijednosti sporta i bit natjecanja smatraju se nedozvoljenim načinima poboljšanja sposobnosti.

Gleaves (2011) kritizira Morganov pristup postojećoj debati i pripisuje njegovu viziju oslanjanja na sportski ideal i nepovredive sportske vrijednosti esencijalističkoj strani. „Drugim riječima, Morgan se šutke oslanja na esencijalistički koncept sporta kako bi objasnio zašto se treba zabraniti upotreba PED-a.“ (Gleaves, 2011). Ipak, on također smatra kako je Morgan inicijalno bio na dobrom putu i smatra da je njegov način pristupa zabrani korištenja supstanci za poboljšanje sportske izvedbe ovisno o njenom utjecaju na integritet sportskih testiranja i natjecanja ispravan način procjene treba li istu supstancu dozvoliti ili zabraniti. „Morganova nova perspektiva izbjegava klasičnu podjelu između libertarijanaca i esencijalista te temelji debatu na središnjem, legitimnom pitanju: Koja su prihvatljiva sredstva za prevladavanje umjetnih (prirodnih) problema natjecanja?“ (Gleaves, 2011). Time se debata pomiče iz svojih ustaljenih argumenata kao to su štetnost po zdravlje, duh sporta, fair play te osobna sloboda prema modernijim rješenjima i pitanjima kao npr. kakav bi utjecaj imale specifične supstance na sportska natjecanja. Gleaves smatra kako je glavni problem Morganove distinkcije pozivanje na povijesne, kulturalne i socijalne norme te pretpostavka da sportska natjecanja posjeduju povijesno nepromjenjive sportske vrijednosti. Čak ide toliko daleko da ga naziva i prikrivenim esencijalistom, jer smatra kako dozvolava upotreba jednih supstanci, a zabrana drugih na temelju povrede vrijednosti koje bi sportsko natjecanje trebalo testirati, dovodi do preferabilnosti i nepovredivosti određenih vrijednosti koje zaključno dovode do esencijalističke perspektive stvari. „Čak i ako društvo vjeruje da određeni sportski testovi pružaju poželjne izazove, ne možemo zaključiti da društvo neće odbaciti te testove u korist boljih.“ (Gleaves, 2011). To znači da ako sportaši imaju dobar razlog da izmjene uvjete određenog sporta kako bi pružao bolji izazov, to će i učiniti. Prema Gleavesu, najispravniji način je gledište kakav utjecaj ima pojedino sredstvo za poboljšanje sposobnosti na vrijednosti sportskog natjecanja. Sportske organizacije su nešto slično radile i s pojavom nove tehnologije u pogledu treba li zabraniti ili dozvoliti njeno korištenje. To je ponukalo tri rezultata: prvi bi značio zabranu i prekid korištenja nove tehnologije, drugi prihvaćanje i usvajanje nove tehnologije, a treći bi značio zabranu nove tehnologije ali moguću pojavu novog sporta ili oblika natjecanja koji bi tu istu tehnologiju dozvolio. Tako bi i sportske zajednice trebale tretirati korištenje PED-a. Dakle, na temelju istraživanja i konsenzusa o utjecaju određene supstance na sportsko natjecanje (Gleaves, 2011).

Burke i Symons (2015) u svom radu spominju direktnu primjenu Morganovog TED-a govoreći o sportašima zaraženim HIV virusom te sportašima koji su u procesu promjene spola, koji oboje moraju uzimati steroide iz medicinskih razloga. Kao primjer navode Gay Games (hrv. Gej igre); sportsko natjecanje LGBTQ+ osoba u kojem je od 2002. godine dozvoljena upotreba steroida u medicinske svrhe. U načelu, reprezentativne sportske organizacije tih igara uspjele su u suradnji s WADA-om izmijeniti dio pravila u pogledu upotrebe zabranjenih sredstava i nasumičnih testiranja sportaša. Ovakav primjer nam govori da stvari treba sagledati iz druge perspektive te argumenti kao što su fair play, poštenje i privatnost ovdje ne igraju glavnu ulogu: „Argumenti su se uglavnom odnosili na principe poštenja, zdravlja i privatnosti, s time da su svi principi vrijedili za apstraktne i idealizirane zdrave muške sportaše.“ (Burke i Symons, 2015). Dosadašnji argumenti nisu uzimali u obzir HIV pozitivne sportaše i sportaše u procesu promjene spola. Usmjerenje ovih igara je na inkluziju svih u proces natjecanja i toleranciju prema međusobnim razlikama „Vjerujemo da je ova participativna demokracija pružila dobar primjer za ostale veće društvene događaje i natjecanja koji slijedi Morganov stav u pogledu participacije i uključenja svih u proces donošenja odluka.“ (Burke i Symons, 2015). Dakle, može se zaključiti da su ove igre pravi primjer demokratskog odlučivanja koje polazi od postavki Morganovog „srednjeg puta“, u kojem se konsenzusom odlučilo da je korištenje određenih sredstava, koja se inače smatraju zabranjenim, dozvoljeno u terapijske svrhe.

4.ZAKLJUČAK

Etičko pitanje dozvole ili zabrane korištenja supstanci za poboljšanje sposobnosti sportaša nema jednostavan i konkretan odgovor. Pitanje se pretvorilo u polemiku koja traje skoro četrdeset godina. S jedne strane postoji stajalište koje smatra kako je osobna stvar, sloboda i pravo svakog pojedinca da učini sve što je potrebno kako bi dostigao maksimum svoje sportske izvedbe. S druge strane, postoji stajalište koje ograničava potpunu slobodu sportaša, pozivajući se na određeni osjećaj odgovornosti i zaštite sportaša te smatra kako izbor korištenja tih supstanci nije u skladu s duhom i moralnim kompasom samog sporta.

Trenutna situacija u sportu naginje ka esencijalističkoj perspektivi zabrane i sankcioniranja supstanci za poboljšanje sposobnosti i smatram da je kredo i duh sporta zamijenila korist, odnosno dobrobit trenutne situacije zabrane korištenja dopinga. Bilo da se radi o financijskoj, socijalnoj ili političkoj koristi od strane sponzora, korporacija, sportskih organizacija, interesnih skupina pa na kraju i samih sportaša, činjenica je da je njihov utjecaj da se održi status quo izrazito značajan. Uzrok značajnosti neću objašnjavati, jer smatram kako je irelevantan za temu ovog rada.

Obje spomenute perspektive imaju opravdane razloge za obranu svoga stajališta, ali i obje krajnosti samih perspektiva vode ka nerealnim i teško održivim rješenjima. Potpuna sloboda izbora značila bi samodostatan etički *laissez-faire* sustav u kojem je očito da cilj opravdava sredstvo. Nismo sigurni što su sve ljudi sposobni učiniti da steknu prednost nad konkurencijom, ali ako ubacimo financijsku dobit ili sponzorstvo u tu jednadžbu, možemo zaključiti da nam izgledi nisu sasvim optimistični. Smanjio bi se značaj sportske selekcije i prirodnog talenta, sportskog duha i fair play-a, dok bi pojmovi „brže, jače, bolje“ postali nova moralna dogma. S druge strane, licemjerno je ograničavati slobodu izbora sportaša pod okriljem da je to najbolje za njegovo zdravlje ili zdravlje drugih, kada profesionalni sport svakodnevnim pomicanjem granica tjelesnog napora do iznemoglosti i raznim metodama treninga i nije najzdraviji životni smjer. Licemjerno je i braniti doping sportašima i stigmatizirati određene sportaše, čineći ih „žrtvenim janjcima“ kako bi se održale postojeće prohibicije, a istovremeno zatvarati jedno oko na jednake postupke drugih sportaša samo zato što je njihova financijska vrijednost i doprinos više nego pogodan. Mislim da to nije najbolji način za zaštititi ćudoređe i esenciju samoga sporta. Sve dok je odlučujuća vlast u

rukama interesnih skupina, situacija neće postati bolja. Smatram kako su Morgan i Gleaves na pravom putu. Kolektivna svijest se mijenja pod utjecajem raznih povijesnih, socijalnih i kulturnih događaja te bi joj trebalo dozvoliti da izrazi svoje mišljenje i da ono bude uvaženo, ne samo kao oprečno mišljenje vodećim sportskim organizacijama, već kao konsenzus izbrušenih vrlina i mana, prednosti i nedostataka, neovisan o bilo kakvom financijskom, političkom i sličnom utjecaju, uzimajući u obzir vrijednosti sportskog načina života i fair-play-a. Smatram kako je na temelju navedenog moguće istovremeno i pratiti napredak tehnologije i iskoristiti sve njene blagodati u smislu sredstava koje bi pomogle sportašu da postigne određenu izvrsnost izvedbe, ne prelazeći pritom okvire esencije samoga sporta i sportskog duha. Pravi primjer je borba LGBTQ+ zajednice sportaša za toleranciju te nužnost uzimanja određenih supstancija u terapijske svrhe. Uspjeli su pronaći zajednički jezik sa službenim tijelima i provesti natjecanja. To se savršeno nadovezuje na treće Gleavesovo gledište u vezi utjecaja dopinga na sustav vrijednosti natjecanja, a koje govori o mogućnosti stvaranja novog sporta ili oblika natjecanja u kojem bi takva sredstva bila dozvoljena.

Dakle, kada bi se trenutačna situacija regulacije dopinga u sportu ogolila svih predrasuda, straha, financijske dobrobiti i interesnog lobiranja, napravilo bi se mjesto za sigurni korak u progresivnom smjeru van trenutačne komfor-zone. Srednji put je moguć, ali zahtjeva značajne promjene.

Pitanje legalizacije dopinga i dalje stoji kao nepremostiva debata u području filozofije sporta. Sve perspektive iznesene i opisane u ovom radu imaju smisao i dobro obrazloženje za svoje teze. S jedne strane jasno je da sportaši trebaju imati veću slobodu u procesu odlučivanja što je najbolje za njihovo zdravlje i izvedbu. Postupci kao iznenadni doping testovi van sezone natjecanja te različite sankcije znatno ugrožavaju njihovu slobodu i pravo privatnosti te je jasno uočiti razloge borbe pripadnika *libertarijanske* perspektive. Također, izraziti napori koje sportski život ima na psihofizičko stanje sportaša mogu biti ublaženi, a oporavak znatno efikasniji ako se iskoriste novi pristupi i sredstva koje nam moderna medicinska i tehnološka rješenja pružaju. S druge strane, prevelika sloboda bez ikakvih pravila može dovesti do ozbiljne zloupotrebe tih sredstava i metoda. To bi na neki način povrijedilo samu bit sporta, u smislu borbe pojedinca sa samim sobom, pomičući granice vlastite izvedbe, pružajući zdrav psihički i fizički izazov sebi i drugima te međusobno uvažavanje i fair play tijekom natjecanja. To predstavlja borbu zastupnika *esencijalističke* perspektive, kako se sport ne bi moralno srozao u sebičnu materijalističku potragu pojedinca za slavom i moći pod okriljem raznog sponzorstva.

Istovremeno, kako bi se postigao ikakav napredak, mora postojati kompromis u obliku nekog *srednjeg puta* koji bi zaokružio i služio kao najbolji zastupnik interesa sportaša i sportskog načina života. Put u kojem bi se racionalno i demokratski odlučivalo o budućnosti sporta, uzimajući u obzir sadašnji socijalni, demografski i kulturni aspekt društva te prava, slobode i prednosti obje perspektive. Put koji bi ujedinio i uzeo najbolje iz obaju perspektiva te modernim pristupom tražio rješenja za postojeće oblike sporta ili pak stvorio nove.

Iako se čini da etička debata oko uzimanja dopinga u sportu godinama stoji na mjestu te je pitanje nerješivo, iz ponuđenog se može zaključiti suprotno. Morganov *srednji put* otvorio je nove mogućnosti i stajališta u pogledu regulacije uzimanja dopinga te su neke sportske organizacije slijedeći njegov primjer izborile pravo na promjenu. Prema tome možemo zaključiti da pitanje uzimanja dopinga u sportu transcendirira osobnu slobodu i autoritativni paternalizam te svoj smisao nalazi društveno prihvatljivom kompromisu sportske zajednice u skladu s integritetom i sustavom vrijednosti pojedinog sporta.

6.LITERATURA

1. Brown, W.M. (1980). Ethics, Drugs, and Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 7:1, 15-23. doi: 10.1080/00948705.1980.9714363
2. Brown, W.M. (1984). Paternalism, Drugs, and the Nature of Sports. *Journal of the Philosophy of Sport*, 11:1, 14-22. doi: 10.1080/00948705.1984.9714409
3. Burke, M. i Symons, C. (2015). Anti-doping policies and the Gay Games; Morgan's treatment-enhancement distinction in action. *Journal of the Philosophy of Sport*, 43:2, 267-280. doi: 10.1080/00948705.2015.1112236
4. Butcher, R. i Schneider, A. (1998). Fair Play as Respect for the Game. *Journal of the Philosophy of Sport*, 25:1, 1-22. doi: 10.1080/00948705.1998.9714565
5. Fraleigh, W.P. (1985). Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issue. *Journal of the Philosophy of Sport*, 11:1, 23-28. doi: 10.1080/00948705.1984.9714410
6. Gleaves, J. (2010). No Harm, No Foul? Justifying Bans On Safe Performance-Enhancing Drugs. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4:3, 269-283. doi: 10.1080/17511320903521068
7. Gleaves, J. (2011). A New Conceptual Gloss that Still Lacks Luster: Critiquing Morgan's Treatment-Enhancement Distinction. *Journal of the Philosophy of Sport*, 38:1, 103-112. doi: 10.1080/00948705.2011.9714552
8. Gleaves, J. (2018). Where's the Merit in That? Limits to Employing the Natural in Antidoping Ethics. *The American Journal of Bioethics*, 18:6, 20-21. doi: 10.1080/15265161.2018.1459942
9. Lavin, M. (1987). Sports and Drugs: Are the Current Bans Justified? *Journal of the Philosophy of Sport*, 14:1, 34-43. doi: 10.1080/00948705.1987.9714449
10. Miah, A. (2001). Genetic Technologies and Sport: The New Ethical Issue. *Journal of the Philosophy of Sport*, 28:1, 32-52. doi: 10.1080/00948705.2001.9714599
11. Miah, A. (2010). Towards the transhuman athlete: therapy, non-therapy and enhancement. *Sport in Society*, 13:2, 221-233. doi: 10.1080/17430430903522947
12. Modell, W. (1967). Mass Drug Catastrophes and the Roles of Science and Technology. *Science*, 156:3, 346-351. doi: 10.1126/science.156.3773.346

13. Morgan, W.J. (2006). Fair is Fair, Or Is It?: A Moral Consideration of the Doping Wars in American Sport. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 9:2, 177-198. doi: 10.1080/17430430500491256
14. Morgan, W.J. (2009). Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction. *Journal of the Philosophy of Sport*, 36:2, 162-181. doi: 10.1080/00948705.2009.9714755
15. Rabin, O. i Pitsiladis Y. (ur.). (2017). *Acute Topics in Anti-Doping*. Basel, Karger: Med Sport Sci. vol 62, pp 1-10. doi: 10.1159/000460680
16. Simon, R. L. (1985). Good Competition and Drug-Enhanced Performance. *Journal of the Philosophy of Sport*, 11:1, 6-13. doi: 10.1080/00948705.1984.9714408
17. Škerbić, M. M. (2016). Etika dopinga u sportu: dvije suprotstavljene perspektive. *Filozofska istraživanja*, 36(3), 511-530. doi: 10.21464/fi36307
18. Tamburrini, C. M. i Tännsjö, T. (2007). Transcending human limitations. *Sport, Ethics and Philosophy*, 1:2, 113-118. doi: 10.1080/17511320701439844
19. Thieme, D. i Hemmersbach, P. (ur.). (2009). *Doping in Sports*. Berlin, Germany: Springer-Verlag Berlin and Heidelberg GmbH & Co.
20. Doping in Sport. (n.d.). U UNESCO. Dostupno na <https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/convention>
21. World Anti-Doping Code. (n.d.). U WADA. Dostupno na <https://www.wada-ama.org/en/resources/the-code/world-anti-doping-code>